

УДК 332.132: 316.32

Карлова О. А., д.е.н., професор,
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова,
м. Харків

Визначення ступеню підготовленості та елементів стратегії управління міського комплексу до інноваційних змін

У дослідженні поставлено завдання вирішення системних проблем створення інноваційних програм розвитку міських комплексів. Визначено фактори, що формують здатність території до створення інновацій і ступінь готовності міського комплексу до розробки інноваційних проектів. Для оцінки пропонується використовувати індикатор інноваційної активності. Для визначення факторів, що відображають ступінь готовності структур міського комплексу до впровадження інновацій – застосовувати індикатор інноваційної сприйнятливості. Реалізація стратегічного підходу до вирішення завдань управління міським комплексом має соціальне значення, дозволяє утримувати баланс інтересів усіх учасників економічних процесів у місті. В авторській методиці традиційні показники результативності доповнені показниками ефективності.

Ключові слова: місто, міський комплекс, інновації, потенціал міського комплексу, інтегральний показник ефективності змін.

В исследовании поставлена задача решения системных проблем создания инновационных программ развития городских комплексов. Определены факторы, формирующие способность территории к созданию инноваций и степень готовности городского комплекса к разработке инновационных проектов. Для из оценки предлагается использовать индикатор инновационной активности. Для определения факторов, отображающих степень готовности структур городского комплекса к внедрению инноваций – применять индикатор инновационной восприимчивости. Реализация стратегического подхода к решению задач управления городским комплексом имеет социальное значение, позволяет удерживать баланс интересов всех участников экономических процессов в городе. В авторской методике традиционные показатели результативности дополнены показателями эффективности.

Ключевые слова: город, городской комплекс, инновации, потенциал городского комплекса, интегральный показатель эффективности изменений.

The study raised the problem of solving systemic problems of innovative development programs of urban complexes. The factors that shape the ability of the territory to the creation of innovation and the degree of readiness of the municipal complex to develop innovative projects. For evaluation of the proposed to use the indicator of innovative activity. To determine the factors that displays the degree of readiness of the structures of the city complex to innovate – apply the indicator of innovation. Implementation of the strategic approach to the solution of problems of management of urban complex has a social value that allows you to keep the balance of interests of all participants in economic processes in the city. In the author's method traditional indicators supplemented by performance indicators.

Keywords: city, city complex, the innovation potential of the city complex, integrated indicator of the effectiveness of the changes.

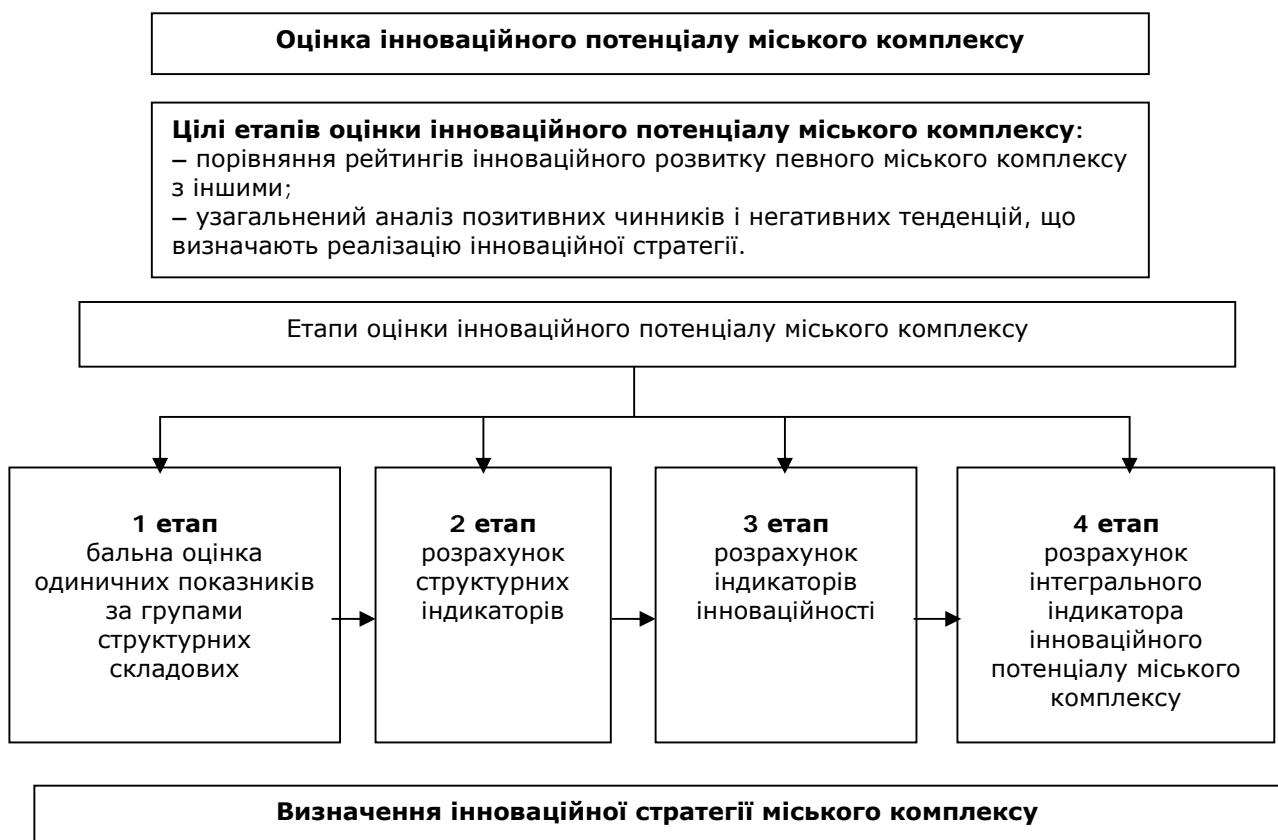
Постановка проблеми. В умовах сьогодення України помітне значне ускладнення процесів розвитку міст як результат принципових змін у завданнях і умовах їх функціонування. Це безпосередньо стосується делегування частини повноважень на рівень місцевого самоврядування, посилення залежності добробуту місцевих громад, від рівня використання їх соціально-економічного потенціалу, загострення між територіальної конкуренції. Старі методи управління розвитку міст неефективні та потребують вдосконалення на сучасній науковій основі що і зумовило актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій А. Ачкасова, В. Бабаєва, В. Гончарова, В. Дорофійенка, В. Родченка, та

ін., з питань теорії та практики розвитку міст свідчить про те, що залишаються не достатньо вивченими сучасні соціально-економічні аспекти їх функціонування [1–5]. На думку вчених [1; 3; 4], існують системні проблеми створення інноваційних програм розвитку міст та міських комплексів.

Постановка завдання. Метою досліджень, результати яких викладено у даній роботі, є визначення факторів, що відображають здатність території до створення інновацій і ступінь готовності підприємств та організацій міського комплексу до розробки інноваційних проектів та виокремлення їх значення для економіки регіону.

Виклад основного матеріалу. Автор вважає, що інноваційний розвиток міського комплексу, який можна охарактеризувати як інтенсивний і ендогенний, має відбуватися через пошук внутрішніх ресурсів для розвитку, тому при розробці інноваційної стратегії особлива увага повинна приділятися оцінці інноваційного потенціалу міста, наголошуючи на актуальності розробки інноваційних програм в умовах соціально орієнтованої економіки [4].

Рис. 1. Модель оцінки інноваційного потенціалу міського комплексу

Для визначення факторів, що відображають здатність території до створення інновацій і ступінь готовності підприємств та організацій міського комплексу до розробки інноваційних проектів, пропонується застосовувати індикатор інноваційної активності; для визначення факторів, що відображають ступінь готовності структур міського комплексу до впровадження інновацій – індикатор інноваційної сприйнятливості. Індикатор інноваційної активності та індикатор інноваційної сприйнятливості розраховуються на основі бальної оцінки одиничних показників за такими групами структурних складових:

- 1) організаційний та інфраструктурний потенціали;
- 2) науково-технічний потенціал;

3) фінансовий потенціал;

4) кадровий потенціал.

Від стану інноваційного потенціалу залежать масштаб і якість результатів наукових досліджень і науково-технічних розробок, а, отже, і можливості появи інновацій на території міста.

На рис. 1 представлені основні етапи оцінки інноваційного потенціалу міського комплексу. У даний час в Україні існують різні підходи до оцінки державного та регіонального інноваційного потенціалу, що, як правило, базуються на оцінці його структурних складових: організаційний, інфраструктурний, науково-технічний, фінансовий та кадровий потенціали. Однак такий підхід не враховує у достатній мірі специфіку ситуації інноваційної системи міського комплексу, тому пропонується ввести нові індикатори оцінки інноваційного потенціалу.

Співвідношення інноваційної активності та інноваційної сприйнятливості дозволяє виділити чотири області, для кожної з яких можна визначити найбільш прийнятний тип стратегії (табл. 1).

Таблиця 1

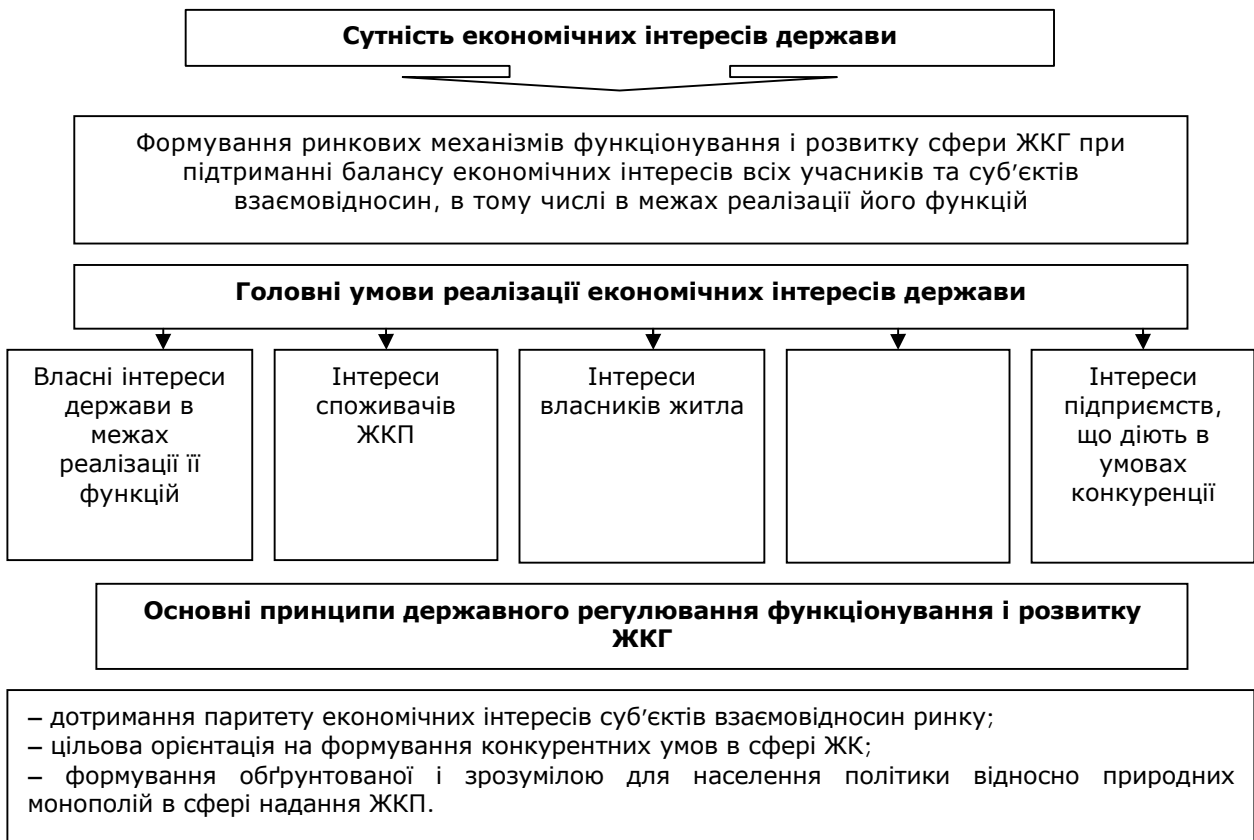
Визначення типу стратегії інноваційного розвитку відповідно до рівня інноваційного потенціалу міського комплексу

Інноваційна сприйнятливість	Інноваційна активність	
	Низька (0 - 0,5)	Висока (0,5 - 1)
Низька (0 - 0,5)	Стратегія творення	Стратегія локалізації
Висока (0,5 - 1)	Стратегія копіювання	Стратегія диверсифікації Стратегія слідування за лідером Стратегія лідерства

Джерело: складено автором.

Стратегічні цілі, завдання та напрямки інноваційного розвитку міського комплексу повинні бути співвіднесені з доступними ресурсами, дійсною і можливою структурою управління, відкориговані і виражені в місцевій інноваційній програмі. Інноваційна програма розвитку міського комплексу повинна являти собою комплекс заходів, пов'язаний за ресурсами, виконавцями і строками, спрямований на досягнення встановлених цілей та завдань в інтересах розвитку основних сфер життєдіяльності міського комплексу, підвищення конкурентоспроможності інноваційної сфери та місцевої економіки в цілому. Механізм реалізації програми, на думку В. Родченка, з якою погоджується автор, передбачає визначення системи нормативно-правового, організаційного та фінансового забезпечення виконання програми. Формування нормативно-правового механізму реалізації програми включає в себе розробку і вдосконалення правової бази, що стосується інноваційної діяльності, питань інноваційного та науково-технічного розвитку міського комплексу, дозволяє раціонально використовувати бюджетні і податкові повноваження при наданні підтримки інноваційної діяльності [5, с. 210-213].

У цих умовах основним принципом державного регулювання розвитку сфери ЖКГ є підтримання балансу економічних інтересів всіх учасників ринку, коли для всіх суб'єктів економічних відносин у сфері ЖКГ: населення, комунальних підприємств, ремонтно-експлуатаційних підприємств, управляючих організацій, державою визначається рівна відповідальність при розв'язанні сукупності проблем в даній сфері. Формування такого механізму, коли відповідальність за ефективність проведених реформ, збитки і вигоди однаково розподілені між усіма суб'єктами реформованої системи, є головним завданням структур управління (рис. 2).

Рис. 2. Рекомендовані основні умови та принципи державного регулювання розвитку ЖКГ міського комплексу

Важливим кроком на шляху реалізації стратегії розвитку ЖКГ міста має стати формування взаємопов'язаного пакету документів, що відображає різні етапи опрацювання стратегії розвитку, а також відповідної багаторівневої системи показників результативності управління, що задовольняє вимогу системності реалізації цілей за рівнями виконання. У зв'язку з тим, що розвиток комунальної інфраструктури є одним з найважливіших чинників розвитку інших секторів міського господарства, розробка стратегій підвищення ефективності управління ЖКГ набуває особливої актуальності. Просторовий розвиток міста, розвиток соціальної сфери та транспорту повинен бути пов'язаний з розвитком ЖКГ, а в цілому стратегія підвищення ефективності управління ЖКГ повинна бути пов'язана зі стратегією комплексного розвитку міста, а також регіональною стратегією розвитку ЖКГ. Сутність стратегії підвищення ефективності управління ЖКГ міста можна розглядати на трьох рівнях. Для розвитку позитивних тенденцій реформування ЖКГ та впровадження інноваційного підходу до формування та надання ЖКП необхідно здійснення на державному та місцевому рівнях політики, що передбачають розв'язання термінових завдань, а також прийняття стратегічних рішень, спрямованих на забезпечення сталої результативності реформ. Зміст типової інноваційної програми ЖКГ міського комплексу наведено у вигляді таблиці (табл. 2).

Створення оптимальної моделі управління ЖКГ має будуватися на основі сформованих умов функціонування міського господарства як фактору розвитку територіальної громади міста. Для цих цілей служать запропоновані організаційно-економічні та техніко-технологічні механізми інноваційного розвитку житлово-комунального господарства та інструменти їх реалізації.

У даний час однією з перешкод для розв'язання проблем у ЖКГ є сформований протягом багатьох десятиріч менталітет людини з її позицією

споживача житлово-комунальних послуг. Реалізація житлово-комунальної реформи неможлива без адаптації суспільної свідомості до нових ринкових умов і формування відповідальних «власників», а не «мешканців», для чого необхідна інформаційна робота з населенням. Населення має стати союзником економічних перетворень у галузі, що можливе тільки в разі видимих громадянами позитивних змін у галузі.

Таблиця 2

Зміст типової інноваційної програми розвитку ЖКГ міського комплексу

Механізми забезпечення інноваційного розвитку житлово-комунальної галузі	Основні інструменти реалізації механізмів
<i>Організаційно-економічна компонента програми</i>	
Забезпечення ефективної взаємодії співвласників житла та організацій, що надають відповідні послуги	Розвиток конкуренції в ЖКГ
	Удосконалення договірних відносин
	Удосконалення тарифної політики з урахуванням обсягів і якості послуг, що надаються
Стимулювання припливу в житлово-комунальне господарство довгострокових інвестицій	Реструктуризація та ліквідація заборгованостей підприємств ЖКГ
	Реалізація проектів реконструкції та модернізації об'єктів інфраструктури
	Інвестування впровадження новітніх технологій і досягнень
Розвиток форм державно-приватного партнерства в житлово-комунальній сфері	Реалізація проектів, спрямованих на підвищення економічної ефективності та екологічної безпеки галузі
	Стимулювання вдосконалення концесійного законодавства на державному рівні
Забезпечення якості житлово-комунальних послуг та соціального захисту споживачів	Законодавче вирішення питань фінансового оздоровлення підприємств ЖКГ
	Розробка та впровадження обґрунтованих, реальних і зрозумілих стандартів якості послуг
Удосконалення інформаційного забезпечення управління ЖКГ	Створення громадського контролю за якістю наданих послуг через ефективне використання територіального громадського самоврядування
	Організація загальноміської інформаційно-аналітичної системи у сфері реалізації перетворень в ЖКГ
	Розробка критеріїв оцінки ефективності діяльності управляючих компаній і товариств співвласників житла
	Розвиток місцевої статистики, що дозволяє відстежувати якісні зміни в житлово-комунальній сфері
<i>Техніко-технологічна компонента програми</i>	Підвищення ефективності консультаційних послуг, підготовки та перепідготовки кадрів для галузі
	Впровадження сучасних інформаційних технологій
	Модернізація об'єктів ЖКГ
	Технічна інвентаризація майна ЖКГ
Забезпечення ресурсозбереження у сфері надання житлово-комунальних послуг	Модернізація та оновлення основних засобів ЖКГ
	Впровадження програми енергозбереження
	Перехід на систему індивідуального обліку споживаних ресурсів
	Впровадження сучасних систем автоматизованого обліку ресурсів, що дозволяють не тільки контролювати їх витрати, але й вчасно виявляти втрати, що дає змогу пред'являти мешканцям обґрунтовані рахунки
Розв'язання проблем екологічної ситуації в місті	Забезпечення справедливого розподілу витрат між всіма споживачами ресурсів пропорційно індивідуальним обсягами їх споживання
	Впровадження ефективних систем водоочиснення (у тому числі стічних вод), очищення повітря і ґрунтів
	Удосконалення системи утилізації і переробки побутових відходів

Джерело: складено автором.

Сьогодні актуальною є необхідність підвищення відповідальності населення за стан майна багатоквартирних житлових будинків. Викликане перетвореннями ЖКГ та пов'язане з ними перенесення відповідальності за утримання житла та оплату комунальних послуг з держави на користувачів цих послуг не відбулося, а утриманська поведінка все ще притаманна населенню.

Формування у мешканців почуття власника, а відповідно, і відповідальності за належне йому майно – одне із завдань держави при проведенні реформи ЖКГ. Сучасна система економічних відносин передбачає суттєву зміну функцій суб'єктів управління, механізмів їх взаємодії і позиціонування споживача послуг ЖКГ як активного учасника процесу управління. Таким чином, реалізація викладеного стратегічного підходу до вирішення завдання управління ЖКГ міського комплексу має соціальне значення, яке дозволяє сформувати ефективну систему стратегічного управління житлово-комунальним господарством міста, дотримати баланс інтересів всіх учасників економічних відносин і забезпечити необхідний обсяг і високий рівень якості житлово-комунальних послуг.

Підкреслимо, що в авторській методиці традиційні показники результативності були доповнені показниками ефективності.

Для оцінки якості утримання житлового фонду міського комплексу і, в першу чергу, багатоквартирних будинків, власники яких обрали спосіб управління, міському комплексу необхідно вести моніторинг діяльності управляючих компаній з обслуговування та утримання прийнятого в управління житлового фонду. Моніторинг діяльності з управління багатоквартирними будинками дозволить оцінити ефективність реалізації цілей, поставлених власниками перед управляючими компаніями, і, зокрема, вирішити такі завдання, як:

- 1) контроль за виконанням управляючою компанією своїх зобов'язань відповідно до умов договору на управління;
- 2) поточне відстеження найважливіших індикаторів діяльності управляючої компанії;
- 3) отримання власниками оперативної інформації про стан об'єктів житлово-комунального господарства;
- 4) своєчасне виправлення недоліків і поліпшення якості послуг, що надаються управляючою компанією.

У дослідженні обґрунтовано, що система індикаторів моніторингу діяльності управляючих компаній у сфері надання житлово-комунальних послуг повинна включати п'ять комплексних груп показників:

1. Якість наданих послуг.
2. Обсяг робіт, виконаних управляючою компанією з утримання житлового будинку.
3. Структура витрат управляючої компанії на утримання і ремонт житла, а також розрахунки, що підтверджують обґрунтованість цих витрат.
4. Збирання платежів та їх перерахування відповідним організаціям.
5. Організація діяльності управляючої компанії.

У даний час стратегічний підхід до розвитку ЖКГ практично не застосовується, існуючі в багатьох регіонах і міських комплексах програми реформування ЖКГ розроблені без застосування стратегічного методу, часто не мають чітко сформульованих мети, завдань і набору кількісних або якісних показників, що дозволяють відстежити динаміку перетворень і досягнення кінцевих результатів. За визначенням авторського колективу В. В. Дорофійенка, В. М. Гончарова, В. М. Лобаса, стратегія розвитку ЖКГ в міському комплексі поряд з науково-обґрунтованою і теоретично вивіреною концепцією стратегії

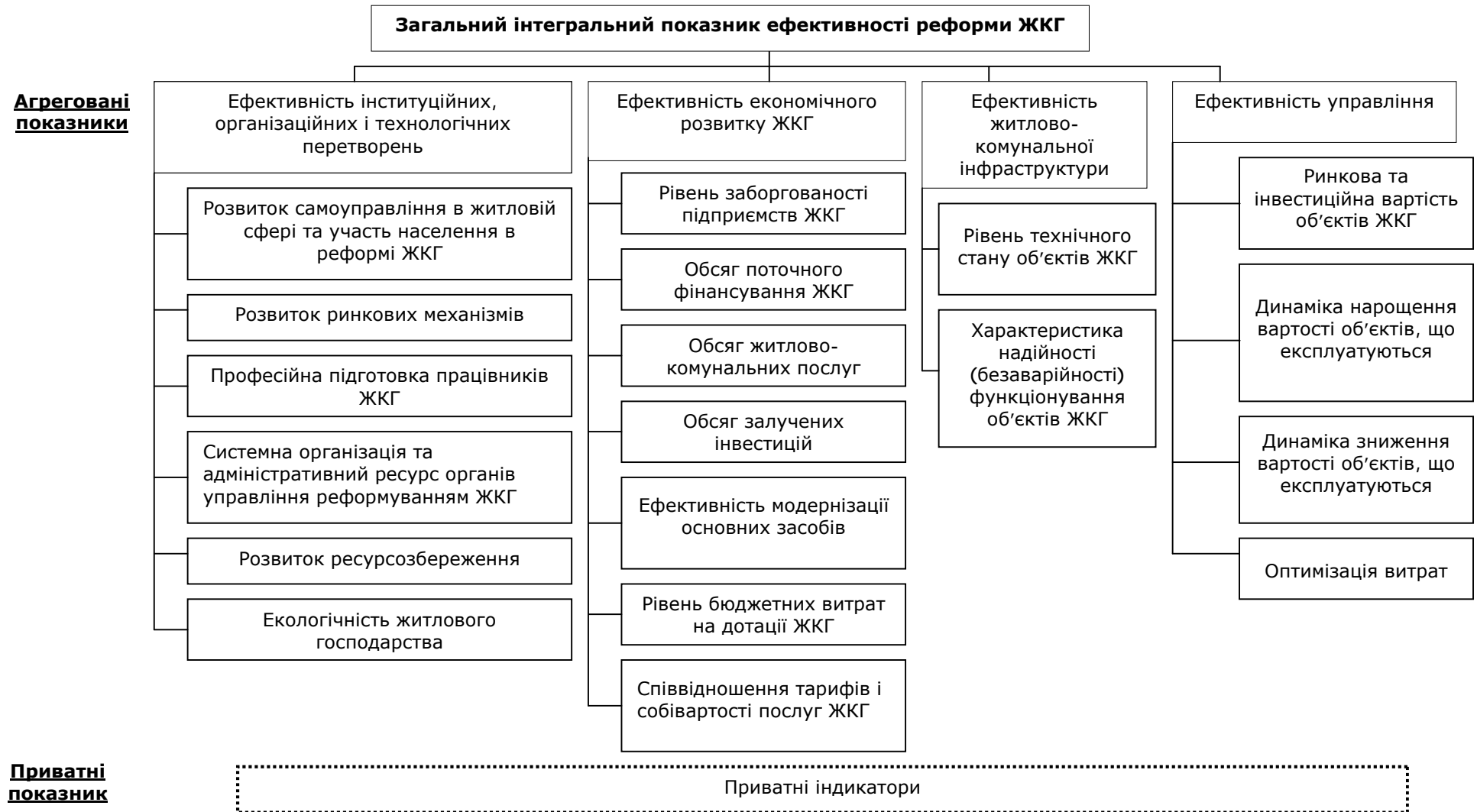

Рис. 3. Схема формування інтегральної оцінки ефективності реформування ЖКГ

повинна містити набір інструментів: цільових програм і окремих заходів, що лежать в практичній площині і мають мету – досягнення цільових значень показників, наведених у концепції стратегії [3, с. 71]. Інтегральний показник включає в себе: агреговані показники, що характеризують напрями реформування, узагальнюючі – характеризують заходи перетворень і приватні – визначаються вихідними параметрами функціонування ЖКГ (рис. 3).

На нашу думку, ефективність процесу реалізації реформи ЖКГ повинна характеризуватися загальним інтегральним показником на основі аналізу основних заходів реформування ЖКГ та показників, що їх визначають. Розрахунок інтегрального показника базується на трирівневій системі показників і формуванні результуючого показника на кожному рівні.

Підвищення ефективності реалізації інноваційної програми досягається за рахунок комплексного моделювання відтворювальних процесів для різних стратегій будівництва та реконструкції житлового фонду та інженерної інфраструктури, гнучкої взаємодії і узгодження приватних інвестицій з бюджетним плануванням, моніторингу ринку капіталу і його активності на ринку житла.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В основі макромоделювання інноваційної програми розвитку ЖКГ, її фінансової реалізованості лежить принцип координації, узгодження та збалансованого планування всіх компонент відтворювального процесу. В іншому випадку, за відсутності комплексності та централізованої координації інвестиційне забезпечення програми може виявитися недостатнім, а реалізація програми може опинитися перед загрозою зриву. Одним з основних факторів, що сприяють сталому розвитку міста, є розвиток його інноваційного потенціалу. Для визначення факторів, що відображають здатність території до створення інновацій і ступінь готовності організацій міського комплексу до розробки інноваційних проектів, пропонується застосовувати індикатор інноваційної активності та індикатор інноваційної сприйнятливості.

У процесі дослідження розроблено методичні рекомендації щодо розрахунку інтегрального показника оцінки ефективності процесу реалізації реформи ЖКГ. В авторській методиці традиційні показники результативності були доповнені показниками ефективності. Також розроблено інноваційний механізм оцінки діяльності керуючих компаній, що надають послуги у сфері ЖКГ.

Список використаних джерел

1. Ачкасов А. Є. Проблеми функціонування малих міст України: системно-методологічний аспект / А. Є. Ачкасов, В. Б. Родченко // Вісник Національного технічного університету «ХПІ» : зб. наук. праць. – 2009. – № 17. – С. 31-34.
2. Бабаєв В. М. Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти : монографія / В. М. Бабаєв ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 306 с.
3. Гончаров В. М. Фінансовий та організаційно-інституційний механізми державного управління розвитком соціально-економічної інфраструктури : монографія / В. В. Дорофієнко, В. М. Гончаров, В. М. Лобас та ін. – Донецьк : СПД Купріянов В. С., 2010. – 220 с.
4. Карлова О. А. Соціально-економічні складові функціонування міського комплексу (теорія і практика) : монографія / О. А. Карлова. – Харків : Видавництво «Мадрид», 2011. – 452 с.
5. Родченко В. Б. Міські комплекси України: чинники та умови організації регулювання соціально-економічного розвитку : монографія / В. Б. Родченко. // НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 404 с.